

Gayriresmi Diplomaside Kalite ve Uyuşmazlık Çözümü Yöntemleri

Nimet Beriker

Gayriresmi diploması, özellikle son dönemlerde Türk Ermeni Barışma Komisyonu'nun (Turkish-Armenian Reconciliation Commission, TARC) çalışmaları bağlamında Türk kamuoyuna yansıyan ve tartışılan bir kavram oldu. TARC'den önce de benzer bir gelişme Türk-Yunan yakınlaşması ve Kıbrıs sorunu çerçevelerinde yaşanmıştı. Türkiye Yunanistan ve Kıbrıs'ın her iki kesiminden pek çok gazeteci, işveren ve akademisyen değişik platformlarda bir araya getirildiler. Bu toplantılar kimi zaman "paralel diploması," kimi zaman da "yurttaş diplomasısı" adı altında kamuoyuna yansıdı.

Bütün bu gelişmeler aslında diplomasının dünyada değişen çehresinin Türkiye'deki izdüşümleri olarak nitelendirilebilir. Uluslararası ilişkilerin artık sadece "devlet" eliyle yürütülen bir ilişki biçimi olmaktan çıkması, sivil toplum örgütlerinin karar alma mekanizmalarında artan etkisi ve küreselleşme gibi birçok etken bu yeni diploması olgusunun günlük siyasi hayata girme sürecini hızlandırdı.

Bugün Türkiye gayriresmi diplomasıyı hem uygulayan hem de bu konuda hizmet alan bir ülke konumunda. Örneğin, Dışişleri Bakanlığı Türkiye'nin doğrudan taraf olmadığı anlaşmazlıklarda Irak Krizi, Filistin İsrail uyuşmazlığı veya Kafkaslar'daki istikrar arayışları bağlamında gayriresmi diploması vasıtalarını tarafları barıştırmak amacı ile kullanabiliyor. Bu tür girişimlerde Türkiye gayriresmi diploması hizmeti sunan bir rol üstleniyor. Türkiye'nin doğrudan taraf olduğu Türk Ermeni veya Türk Yunan sorunları gibi konularda ise Türkiye gayriresmi girişimlerde genelde

katılımcı, yani bu hizmeti alan ülke konumunda. Türkiye'nin katılımcı olduğu toplantıları örgütleyen ve üçüncü taraf olarak arabulucu/kolaylaştırıcı rolünü üstlenenlerin ise genelde Amerikalı veya Avrupalı girişimciler olduğunu gözlemliyoruz.

Bugüne kadar Türkiye'de yapılan gayriresmi diploması girişimlerinin biçimleri, içerikleri, amaçları ve süreçleri birbirinden farklı özellikler taşıdı. Bu durum özellikle bu tür toplantılara katılanlar açısından gayriresmi diplomasının etkinliği ve meşruiyeti konusunda haklı olarak kafalarda bazı soru işaretleri yarattı. Resmi diploması dururken gayriresmi diploması ile anlaşmazlıklar çözülebilir mi? Güvenlik sorunları ortadayken tarafların birbirlerini anlamasına dönük gayriresmi diploması ne işe yarar? Bu bağlamda gayriresmi diploması kimine göre kapalı kapılar ardında yapılan resmi diploması, kimine göre bir toplantı biçimi, kimine göre de "new age" bir kavram olarak algılandı.

Gayriresmi diploması sürecine "katılımcı" ve "örgütleyici" kimliği ile iştirak eden aktörlerin bu girişimi hangi açılardan değerlendirebilecekleri konusunda kavramsal çerçeveyi belirlemek gerekir. Gayriresmi diploması sıradan bir uluslararası toplantı biçimi değildir. Bu tür etkinliklerin tasarımı ile verimliliği arasında çok ciddi bir ilişki mevcuttur. Bunun yanı sıra, katılımcılar açısından, bu tür toplantılara dahil olmak gayriresmi bir platformda da olsa siyasi bir eylemdir. Dolayısı ile her hizmette olduğu gibi bu hizmeti de alırken de verirken de bir "tüketici bilincinin" veya "üretici sorumluluğunun" oluşması önemlidir.

GAYRİRESMİ DİPLOMASİNİN İŞLEVLERİ

Öncelikle gayriresmi diplomasıyı aslında mevcut resmi diplomatik platformları "tamamlayan" bir süreç olarak tanımlamakta fayda var. Genellikle gayriresmi

Nimet Beriker, Sabana Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi öğretim üyesidir.

diplomasi resmi diplomasiye 'rağmen' gerçekleştirilen bir girişim değildir. Örneğin uzun süre çözümsüzlüğe mahkum olmuş çatışmalarda resmi devlet politikası kendini çözümsüzlüğe kilitlemiş olabilir. Oysa değişen konjonktür gereği yeniden tanımlanan ülke çıkarları yeni bir uzlaşma siyaseti gerektirebilir. Ancak bu durumda mevcut politikaları değiştirmek iç siyasi hesaplar açısından karar vericiler için kolay olmayabilir. Bu adımları kamuoyu önünde atmamak istemeyen ancak çözümsüzlüğün artık çıkarlarına hizmet etmediğini hisseden siyasi aktörler gayriresmi diplomasiyi bir diplomatik açılım aracı olarak kullanabilirler. Dolayısıyla bu bağlamda gayri resmi diplomasi resmi diplomasinin değişim sürecinin önemli bir parçasıdır ve resmi diplomasiyi tamamlayıcı bir (izcilik taşıdır).

Gayriresmi diplomasi resmi diplomasi sürecinden önce, sonra veya resmi diplomasiyle eşgüdümlü olarak gerçekleştirilebilir. Resmi diplomatik süreç henüz başlamamışsa gayriresmi toplantılar bu sürecin başlatılmasının koşullarını hazırlamada yardımcı olabilir. Resmi süreç devrede ise gayriresmi diplomasi onu takviye amaçlı kullanılabilir. Örneğin, resmi süreç bir nedenden dolayı bitmiş veya kesilmiş ise bu tür girişimler iletişimin bir başka kanaldan da olsa devamını sağlar. Yine aynı bağlamda gayriresmi diplomasi resmi diplomasi için tarafların hederlerinin netleşmesine, anlaşma sonrası siyasetlerin belirlenmesine, ortak çıkarların keşfedilmesine, devamlı iletişimi sağlayacak teknik kadroların oluşturulmasına ve resmi diplomasinin başlaması için gerekli ön koşulların belirlenmesine yardımcı olur.

Başka durumlarda ise bu girişimlerin farklı işlevleri olabilir. Örneğin, resmi platformlarda birçok politikacı için bazı konuları devlet söyleminin dışında tartışmak çok zordur. Kamuoyuna kapalı olan, konuşulanların kişilerin siyasi kimliklerini bağlamadığı ve karşılıklı güvenin tam olarak sağlandığı gayriresmi ortamlarda karşılıklı bilgi paylaşımı çok daha verimli bir şekilde gerçekleşebilir. Uyuşmazlıkların çözümü sürecinde "yeni" bilginin paylaşımı çoğu kez yapıcı sonuç alabilmenin olmazsa olmaz koşuludur ve bu bilgi çoğu kez taraflarca resmi platformlarda taktik nedenlerden dolayı paylaşılmamaktadır.

Burada hemen bu diplomasi türünün resmi diplomasi ile çelişebilen unsurlarını da dile getirmekte fayda var. Yukarıdaki özelliklerin yanı sıra gayriresmi diplomasi resmi müzakere sürecini meşrulaştırır (bu da resmi diplomatik ilişkilerin olmadığı veya dondurulduğu durumlarda resmi devlet politikası ile ters düşebilir). Bunun yanı sıra bu tür girişimler tarafların düşünmeyle konuşma konusundaki duyarlılıklarını törpüler.

Gayriresmi diplomasinin bir başka işlevi de karşı tarafla müzakere masasına oturup oturmama konusunda iç siyasi kutuplaşmayı hızlandırmasıdır. Ayrıca değişim yanlısı siyasi oluşumların, sivil toplum örgütlerinin ortaya çıkmasını kolaylaştırır. Bütün bunlar resmi müzakerenin içerebileceği risk ve kazanım dinamiklerini değiştirir.

NEDEN KALİTE?

Katılımcılar açısından, barış toplantılarına katılmak gayriresmi bir platformda da olsa siyasi bir eylemdir. Bunun sonuçları göz önünde bulundurularak bu tür toplantılara katılma kararı seçici bir şekilde alınmalıdır. Müdahalenin içerik ve tasarımının çatışmanın mevcut koşullarını daha da kötüleştirmemesi, aksine iyileştirmesi beklenir. Dolayısıyla Türk katılımcıların gayriresmi girişimleri nasıl bir kalite kontrol süzgecinden geçireceği aynı zamanda etik bir konudur. Daha önce de belirtildiği gibi bu tür girişimler uyuşmazlığın seyrine ve katılımcılara zarar vermemelidir. Bir de doğal olarak, gayriresmi diplomasi barış sürecine olumlu katkıda bulunmalıdır. Şimdi bu iki önemli amaca ulaşabilmek için gayriresmi diplomasi girişimlerini hangi alanlarda değerlendirmek gerektiğini ele alalım.

Gayriresmi diplomasi resmi diplomasi sürecinden önce, sonra veya resmi diplomasiyle eşgüdümlü olarak gerçekleştirilebilir.

Bu bağlamda beş önemli soru ortaya çıkmaktadır:

Önerilen toplantının amacı nedir?

Bu amaç uyuşmazlığın bulunduğu evre göz önüne alındığında gerçekçi bir amaç mıdır?

Bu amaç doğrultusunda toplantıya çağrılan kişiler uygun mudur?

Üçüncünün (arabulucu/kolaylaştırıcı) görevi nedir?

Toplantı öncesi ve süreci hangi evreleri kapsamaktadır?

UYUŞMAZLIĞIN EVRELERİ, AMAÇLAR, ARAÇLAR VE KATILIMCILAR

Gayriresmi diplomasinin barış sürecine olumlu katkıda bulunabilmesi için çatışmanın evreleri göz önüne alınarak tasarlanması gerekir. Bunun için bu tür toplantıları örgütlemeye talip olan üçüncü tarafların toplantının amaç, süreç ve tasarımını çatışmanın evrelerine göre kurgulamaları beklenir. Bu bağlamda toplantıya katılacak kişilerin kim olacağı, toplantıdan beklenen sonuç, bu sonucu elde etmek için işletilmesi gereken süreç titizlikle ele alınması gereken ko-

unlardır. Zira bu yönde iyi tasarlanmamış amatör toplantılar çatışmaya yol açabilir ve katılımcılara yarar yerine zarar getirebilir.

Sırası ile uyuşmazlıkların çeşitli evreleri göz önüne alındığında hangi gayriresmi diploması girişimleri verimli sonuç verebilir konusuna gelince:

Taraflar arasında hiç bir iletişimin olmadığı ancak sıcak çatışmanın yaşanmadığı durumlarda (soğuk çatışma) bu tür girişimlerin taraflar arasında iletişimin yeniden inşası doğrultusunda, örneğin meslek örgütleri arasında sınırlı işbirliğinin geliştirilmesine yönelik tasarlanması uygundur. Bu süreçte taraflara uyuşmazlık çözümü eğitim seminerleri verilebilir. Bu seminerler olası resmi müzakerelerde ortak dil oluşturabilmek için bir hazırlık niteliğindedir. Benzer bir amaç karşılıklı algılamaların çalışılması olabilir. Tarafların karşılıklı yarattığı 'öteki'¹ kavramının insani bir platforma oturtulması bu evrede önemlidir. Bu tür toplantılardan bir başka somut beklenti de işlevsel bir işbirliği ağının kurulması ve geliştirilmesidir. Çözüme yönelik çalışma atölyeleri ancak birbiri ile çalışabilen gruplar oluştuktan sonra verimli olabilir. Kıbrıs'ta son yıllarda yapılan cemaatler arası gayriresmi diplomasının amacı büyük ölçüde budur.

Filistin israil çatışmasında olduğu gibi sıcak savaşın/çatışmanın söz konusu olduğu durumlar ise çok farklıdır. Buradaki gayriresmi diplomasının tasarımı ancak ateş kesmeye yönelik olabilir. Bu aşamada işlevsel grupların oluşturulması veya uyuşmazlık çözümü toplantıları verimsiz kalmaya mahkumdur. Burada hedeflenen katılımcı kitlesinin resmi veya yarı resmi kimlikleri olan karar vericilerden oluşması beklenir.

Sıcak çatışmanın uzun süre yaşandığı ancak sonuçta mutlak bir galibin bulunmadığı ve her iki tarafın ciddi kayıplar verdiği ve ileriye yönelik kazanım umudunun azaldığı durumlarda ise çözüm amaçlı toplantıların tasarlanması uygundur. Yine bu toplantılarda siyasiler, diplomatlar, askerlerden oluşan resmi karar vericileri veya onları yönlendirebilecek yakın çevrelerini, örneğin, danışmanlarını katılımcı olarak çağırmak gerekir. Bu platformlarda oluşturulan öneriler resmi süreçlere de yansıtılabilir veya gayriresmi süreç resmi sürece dönüşüp o şekilde devam edebilir.

Çatışan taraflar arasında bir anlaşmanın sağlandığı ancak toplumsal ilişkilerin yeniden düzenlenmesini gerektiren durumlarda barış sonrası kurumların inşası veya yeniden yapılanması bir amaç olabilir. Bu yönde teknik bilgi sahibi uzmanlar ve karar vericilerden oluşan karışık bir katılımcı listesi çıkarılmalıdır. Kurumsal tasarım, ortak karar alma, eylem ve araştırma grupları oluşturma seçilebilecek araçlar arasındadır. (Karşı sayfadaki tabloya bakınız)

UYUŞMAZLIK ÇÖZÜMÜ YÖNTEMLERİ

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere çatışmanın hangi evresinde hangi uyuşmazlık çözümü yönteminin kullanılacağı konusu önemli bir noktadır. Bu bağlamda en az teknik bilgi sahibi olunan noktalardan biri de toplantılarda kullanılacak uyuşmazlık çözümü yöntemleridir. Türkiye'de gayriresmi diploması girişimleri genellikle uluslararası akademik konferans formatında veya çalışma atölyeleri şeklinde düzenlenmektedir. Bu yönüyle yukarıda adı geçen uyuşmazlık çözümü yöntemlerinin özelliklerini biraz daha yakından incelemekte fayda var.

Analitik problem çözme Genellikle bir haftaya yakın süren ve tercihen bir akademik şemsiye altında yapılan toplantılardan oluşur. Çatışan tarafların temsilcileri uyuşmazlıklarını ortak bir sorun olarak yeniden tanımlamaya ve çatışmanın kalıcı çözümü için alternatif üretmeye çalışırlar. Amaç çözüm için gerekli olan katılımın, karşılıklı algılamaların ve yaratıcı çözüm arayışlarının genişletilmesi ve derinleştirilmesidir. Toplantı öncesi ve sırasında göz önüne alınması gereken başlıca unsurlar şunlardır:

- 1) Toplantıyı örgütleyenler girişimlerinin arkasındaki amaçları katılımcılarla açıkça paylaşabilmelidir.
- 2) Toplantıyı gerçekleştirebilmek için gerekli maddi desteğin nereden geldiği sorusuna net ve açık olarak cevap verilebilmesi gerekir.
- 3) Taraflara bu girişimle ilgili dışarıya bilgi sızmayacağı konusunda güvence verilmelidir.
- 4) Toplantının yapılacağı yer katılımcılarca 'tarafsız' olarak algılanmalıdır.
- 5) Katılımcılar resmi karar vericileri etkileyebilecek konularda olan kişilerden seçilmelidir.
- 6) Katılımcılar toplantıdan önce, toplantının süreci ve katılımcıların beklentilerinin ne olması gerektiği konularında bilgi içeren resmi bir davet mektubu almalıdır.
- 7) Toplantının açılışında panel yöneticisi toplantının amacı konusunda kapsamlı ve açık bir giriş yapmalıdır. Toplantının resmi olmadığı ve konuşulanların katılımcıların kişisel görüşü olarak kalacağı ilkesi tekrarlanmalıdır.
- 8) Bundan sonraki evre katılımcıların çatışma ile ilgili kendi hikâyelerini anlatmalarını içerir. Bu safhada tarafların biri görüş bildirirken diğerinin söze girmemesi kural olarak istenmelidir. Panel yöneticisi bu arada netleştirme soruları sorabilir.
- 9) Yöneticinin tarzı sert yorumları, keskin hükümleri tercih eden bir tarz olmamalıdır. Bunun yanı sıra yaratıcı düşünce üretimi, analitik özetler, yöneticinin aktif ama tarafsız olarak görev yapması demektir.
- 10) Yönetici ortaya çıkan fikir ve önerileri görsel

Uyuşmazlık Evreleri	Gayriresmi Diploması Amacı	Katılımcılar	Araç Yöntemleri
Soğuk çatışma (şiddet ve barış yok)	İşlevsel işbirliği ve çözümü	Meslek örgütleri Sivil toplum kuruluşları	Etkileşim yönetimi Uyuşmazlık analizi eğitimi
Sıcak çatışma (devam eden şiddet)	Ateşkes Kriz yönetimi	Meşru temsilciler Diplomatlar	Müzakere Arabuluculuk
Sıcak çatışma sonrası çözme (bitmiş ve mutlak galibin olmadığı)	Uyuşmazlık çözümü	Meşru temsilciler Diplomatlar	Analitik problem Arabuluculuk İletişim kolaylaştırıcılığı
Barış sonrası	Toplumun yeniden inşası	Teknisyenler Karar vericiler	Arabuluculuk Etkileşim yönetimi Müzakere Analitik problem çözme

malzeme kullanarak herkesin görebileceği yerlere aşmalıdır.

- 11) Durumun incelenmesi bitmediği müddetçe çözüm önerilerine girilmemesi gerekir.
- 12) Öneri bölümünde taraflar özgürce fikirlerini belirtmelidirler. Yönetici yeni fikirlerle bu sürece katkıda bulunmalıdır.
- 13) Bu fikirler arasından çıkan ortak görüşe göre yeni yol haritası çizilmelidir.
- 14) Panel yöneticisi bu aşamada tarafların kendi ortamlarına döndüklerinde problem yaşamamaları için gerekli önlemleri almalıdır.
- 15) Gelecekte alınması gereken önlemler ve yol haritası panel sonunda belirlenmelidir.

Etkileşim yönetimi Değişik görüşleri, bakış açıları olan bireylerin fikirlerinin birbirine eklenmesine dayanır. Katılımcılar mevcut durumun kapsamlı olarak betimlemek, gelecekle ilgili net düşünce parametrelerini oluşturmak ve en verimli hareket planını saptamak üzere bir araya gelirler. Süreç genellikle üç yöntemin kullanımından oluşur. Bunlar nominal karar alma, fikir yazma ve bilgisayar yardımı yöntemleridir.

Nominal karar alma yöntemi değişik fikirler konusunda belirsizlik ve anlaşmazlık olduğu durumlarda fikirlerin verimli bir şekilde toparlanması için kullanılır. Bu yöntemde katılımcıları düşünmeye sevkedecek ana soru sorulur; katılımcılar kendi başlarına konuyla ilgili fikirlerini oluştururlar; kolaylaştırıcı rolündeki kişi fikirlerin tümünü

not eder ve görsel malzeme kullanarak bunları herkesin görebileceği şekilde toplantı odası duvarlarına asar; katılımcılar liste haline getirilmiş fikirleri teker teker tartışır veya bunlarla ilgili açıklamalarda bulunur ve katılımcıların oyları ile en önemli konular tespit edilir.

Fikir yazma yöntemi küçük gruplarda düşünce üretmek ve bu düşüncelerin anlamlarını detaylandırmak için kullanılır. Bu yöntemde izlenen süreç: 1) 3-6 kişilik küçük grupların oluşması; 2) katılımcıları düşünmeye teşvik edecek ana sorunun sorulması; 3) katılımcıların kendi başlarına konuyla ilgili fikirlerini oluşturmaları; 4) yazılı fikirlerin diğer katılımcılarla paylaşımı; 5) grup tartışması ve özgün fikirlerin belirlenmesi; 6) her grubun fikrini açıklayan bir raporun yazılmasını içerir.

Bilgisayar yardımı yöntemi katılımcılara fikirler arasındaki ilişkileri gösterir ve karmaşık konuları anlamak için bir yapı oluşturur. Bu yöntemde matematiksel algoritmalar içeren bir yazılım aracı kullanılır ve "destekler/arttırır" şeklindeki etkileme yapılarını, "daha önemli, az önemli" şeklindeki öncelik yapılarını ve "aynı kategoridedir/değildir" şeklindeki fikirlerin gruplama işlemlerini içerir.

Müzakere Tarafların aralarındaki farklılıkları gidebilmek için giriştikleri bir alışveriş ilişkisi, aynı zamanda da sorunlara ortak çözüm üretebilme sürecidir. Aynı süreç eğer tarafsız bir üçüncünün yardımı ile gerçekleşirse arabuluculuk kapsamına girer. Rekabetçi müzakere yukarıdaki tanımın sadece alışveriş kısmı-

nı içeren, bir tarafın kazancının diğer tarafın kaybı anlamına geldiği bir sürece denk gelir. Burada temel amaç arşından mümkün olduğu kadar fazla taviz ko-parmak bir başka deyişle ondan daha iyi yapmaktır. Bu tür müzakerede temel taktikler: Karşı tarafın pazarlık sonucundan ne tür fayda beklediğinin anlaşılması ve pazarlığın bitmesi durumunda uğrayacağı zararın belirlenmesi; Karşı tarafın pazarlıktan elde edeceği fayda ve seçenekleri hakkındaki düşüncelerinin değiştirilmesi ve karşı tarafın pazarlıktan sizin alacağınız fayda ve seçenekler hakkındaki düşüncelerinin değiştirilmesi olarak özetlenebilir.

Müzakerede ortaklaşa rekabet ise yine yukarıdaki tanımın ortak çözüm üretme kısmı ile ilgilidir. Bu

Gayriresmi diploması resmi müzakere sürecini meşrulaştırır

tür müzakerelerde ortak faydanın büyütülmesine çalışılır. Bunun için de izlenen süreç: Sorunların saptanması; alternatif çözümlerin üretilmesi; işe yarar çözümlerin ayrıştırılması; işe yarar çözümlerin değerlendirilmesi ve seçimi olarak özetlenebilir.

İletişim kolaylaştırıcılığı: Yüzyüze veya uzaktan yapılan görüşmelerde toplantıları yönetenlerin tarafların müzakere tavırlarını veya birbirlerine verdikleri cevapları yorumlamak gibi görevleri vardır. Sorunları çözmek gibi aktif bir görev üstlenmez, iletişimi kolaylaştırmak, eksik bilgileri tamamlamak kalıplaşmış tavırları yeni bir açıdan tekrar tanımlamak, netleştirme soruları sormak kolaylaştırıcının görevleri arasındadır.

Arabuluculuk Uyuşmazlık içinde olan tarafların tarafsız bir üçüncü şahsın yardımı ile farklılıklarını azaltma, sorunlarını çözme sürecidir. Arabulucuların izledikleri sürecin aşamaları şunlardır:

- 1) Çatışan taraflarla ilk görüşmelerin yapılması;
- 2) Çatışma ile ilgili bilgilerin toplanması ve incelenmesi;
- 3) Arabuluculuk sürecinin bütün incelikleri ile tasarlanması;
- 4) İşbirliği ve güven ortamının yaratılması;
- 5) Arabuluculuk sürecinin başlatılması;
- 6) Arabulucunun açılış konuşması ve katılımcılara arabuluculuk süreci ile ilgili bilgi vermesi;
- 7) Süreçle ilgili kuralların konulması;
- 8) Katılımcıların açılış konuşması tartışılacak konuların ve gündemin saptanması;
- 9) Tartışılacak konuların netleşmesi ve tavırların arkasındaki amaç ve ihtiyaçların saptanması;
- 10) Olası çözüm önerilerinin üretilmesi;
- 11) Olası çözüm önerilerinin saptanması ve açıklık kazanması;
- 12) Anlaşma metni üzerinde fikir alışverişleri ve son müzakereler;
- 13) Yazılı anlaşmanın kabulü.

Uyuşmazlık analizi ve çözümü eğitimi Uyuşmazlık analizi ve çözümü eğitimi çatışan tarafların anlaşmazlıklarını daha verimli çözebilmeleri için sunulan beceri geliştirme alıştırımlarıdır. Bu tür eğitimlerde amaç tarafların müzakere arabuluculuk ve uyuşmazlık analizi ve çözümü becerilerini geliştirmektir. Çatışan tarafları eğitmenin çatışmanın gerçekleştiği sosyal ve siyasi sisteme etkisi vardır. Bu etkiler şöyle özetlenebilir: 1) Bu eğitimler katılımcılara analitik beceriler kazandırarak tarafların ilişkilerini yeniden biçimlendirmelerinde yardımcı olur. 2) Çatışmaya taraf olan bireyleri/grupları güçlendirir ve onların çatışma çözümü doğrultusunda yapıcı bir tutum ve eylem içinde olmalarını sağlar. 3) Kutuplaşmanın ve gerginliğin fazla olduğu çatışma ortamlarında ılımlı kalabilmeyi başarmış gruba destek verir. Uyuşmazlık analizi ve çözümü eğitiminde kullanılan değişik yaklaşımlar arasında: eğitimcileri eğitmek, çatışan tarafların hepsini bir araya toplayıp uyuşmazlık analizi ve çözümü eğitimi vermek ve uyuşmazlık analizi ve çözümü eğitimi ile analitik problem çözme atölyelerini bir arada gerçekleştirmek sayılabilir.

SONUÇ

Çatışma çözümü ve gayriresmi diplomasının özellikle Soğuk Savaş sonrasında Amerikan dış politikasının önemli bir aracı olduğuna hiç şüphe yok. Avrupalı girişimciler ise genelde uluslararası ilişkilerde ABD-Avrupa rekabeti bağlamında bu işe soyunuyorlar. Bu tür girişimler genelde uyuşmazlık çözümü uzmanı akademisyenler veya siyasilere yakın düşünce merkezlerindeki bölge uzmanları tarafından gerçekleştiriliyor. Bununla birlikte bazı durumlarda bu konuda uzman olmayan ancak gayriresmi diploması için maddi destek bulmuş kişilerin de girişimlerine tanık oluyoruz. Amerikan bilgi üretim altyapısı, gerek akademik kurumlarının nitelikleri, gerekse düşünce merkezlerinin çalışma biçimleri ve finans kaynakları açısından bu tür girişimlere çok müsaittir. Dolayısıyla ABD'deki uluslararası ilişkilerde söz sahibi olmak isteyen gruplar açısından bakıldığında bu tür girişimlerin ciddi bir rekabet ortamında gerçekleştiğini söylemek çok da yanlış olmaz.

Yukarıda görüldüğü üzere gayriresmi diploması herhangi bir uluslararası toplantı biçimi değildir.

Daha önce de belirtildiği gibi bu girişimlerin tasarımı ile verimliliği arasında çok ciddi bir ilişki mevcuttur. Bunun yanı sıra, katılımcılar açısından, bu tür toplantılara dahil olmak gayriresmi bir platformda da olsa siyasi bir eylemdir. Dolayısıyla her hizmette olduğu gibi bu hizmeti de alırken bir "tüketici bilinci"nin oluşması önemli görünüyor. Sonuçları itibarıyla bu tür toplantılara katılma kararı seçici bir şekilde alınmalıdır.

Gayriresmi diplomasinin etkin kullanımı bir başka bağlamda da önem kazanıyor. Türkiye gibi gelişmekte olan demokrasiler genelde siyasal ve sosyal alanda gerginliğe, kutuplaşmaya ve çatışmaya açık sistemlerdir. Geçiş dönemindeki demokrasilerde uzlaşma kültür ve kurumlarının oluşması başlı başına

bir süreçtir. Bu çerçevede sivil toplum örgütlerine (STÖ'ler) önemli roller düşüyor. Zaman zaman STÖ'lerin ekonomik ve sosyal politikaların oluşumunda ve hayata geçirilmesinde ortaya çıkan çatışmalara yapıcı müdahalesine gerek duyuluyor. Bu müdahaleler, baskı grupları oluşturmak, fikir beyan etmek veya taraf tutmak gibi klasik aktivist rollerinin dışında-veya yanı sıra- uyuşmazlık çözümü rolünü de benimsemeyi gerektiriyor. Bu bağlamda gayriresmi diploması uluslararası ilişkilerde önemli bir uyuşmazlık çözümü yaklaşımıdır. Bu konuda sivil toplum örgütlerinin etkin hizmet verebilmeleri ve yapıcı müdahil olabilmelerinin bir yolu da uyuşmazlık çözümü yöntemleri ve bu konudaki kalite kısıtları ile daha yakından tanışmalarıdır. **FP**

[Daha Fazla Bilgi İçin]

L. Diamond ve A.J. McDonald *Multi-track Diplomacy: A Systems Approach to Peace* (Connecticut: Kumarian Press, 1995) isimli kitaplarında profesyonel çatışma çözümünden eylemciliğe uzanan geniş bir yelpazede diplomasinin değişen çehresine ışık tutuyorlar. Etkileşim yöntemi için R.J. Fisher'in, *Interactive Conflict Resolution* (New York: Syracuse University Press, 1997) ve J.N. Warfield ve A.R. Cardenas'ın *A Handbook of Interactive Management* (Ames: Iowa State University Press, 1995) adlı çalışmalarına bakabilirsiniz. Analitik problem çözümü için C. Mitchell ve M. Banks'in *Handbook of Conflict Resolution: The Analytical Problem-Solving Approach* (London: Pinter, 1996) başlıklı kitabını okuyabilirsiniz. J.P. Lederach, *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies* (Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1997) bölünmüş toplumlarda barış yapımına ilişkin bilgiler sunuyor. Uluslararası çatışmalarda barış yapımı konusunda değerli bir kaynak için I.W. Zartman ve J.L. Rasmussen'in *Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques* (Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1997) başlıklı çalışmasına bakabilirsiniz.

Arabuluculuğa ilişkin teorik yaklaşımlar için J. Bercovitch'in *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation* (Boulder: Lynne Rienner, 1996) ve J. Bercovitch ile J. Rubin birlikte derlediği *Mediation in International Relations: Multiple Approaches to Conflict Management* (London: Macmillan, 1992) adlı kitaplara bakabilirsiniz. Çok taraflı arabuluculuk için A.C. Crocker, F.O. Hampson, ve P. Aall'ın *Herding Cats: Multi-party Mediation in a Complex World* (Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1999) başlıklı çalışmalarını okuyabilirsiniz. D. Jones, *Cosmopolitan Mediation: Conflict Resolution and the Oslo Accords* (Manchester: Manchester University Press, 1999) isimli kitabında Oslo Anlaşmalarında arabuluculuğun rolünü ele alıyor. John Winslade ve Gerald Monk *Narrative Mediation: A New Approach to Conflict Resolution* (San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 2000) isimli kitaplarında arabuluculuğa yeni bir yaklaşım getiriyorlar.

Müzakere yöntemleri için D. Druckman'ın derlediği *Negotiations: Social-psychological Perspectives* (London: Sage, 1977), A. Firth'in derlediği *The Discourse of Negotiation* (Oxford: Pergamon, 1995) başlıklı kitaplara bakabilirsiniz. Müzakere süreci hakkında başvurabileceğiniz kaynaklar arasında I. William Zartman'ın *The Negotiation Process* (Thousand Oaks: Sage, 1981), P.T. Hopmann'ın *The Negotiation Process and the Resolution of International Conflicts* (Columbia: University of South Carolina Press, 1998) isimli çalışmaları bulunuyor. Uluslararası çok taraflı müzakere sürecine ilişkin ise William Zartman'ın *International Multilateral Negotiation: Approaches to the Management of Complexity* (San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1994) isimli kitabına bakabilirsiniz.